

УДК: 334.732:658.7

СУЧАСНИЙ СТАН МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ОСНАЩЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ

Радова О.В., к.е.н., викл.

Одеський національний економічний університет, м. Одеса

В статье исследовано состояние материально-технического оснащения сельскохозяйственных производственных кооперативов Одесской области, предложен механизм проведения вексельного кредитования и внедрения финансового лизинга.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, вексельное кредитование, финансовый лизинг, материально-техническое обеспечение.

The article analyses the state of material equipment of agricultural production co-operatives in Odessa oblast and offers the mechanism of carrying out of bill crediting and the introduction of financial leasing.

Key words: resource potential, paper crediting, financial leasing, material and technical support.

Постановка проблеми. Методологічний підхід до вивчення проблеми ресурсного потенціалу і можливості підвищення ефективності дає змогу одержати науково обґрунтовані та достовірні результати і висновки стосовно вдосконалення системи мотивації ефективного використання ресурсного потенціалу агропромислового комплексу, а також правильно оцінити стан та динаміку розвитку цього процесу.

Порівняння різних поглядів із використанням багаторічного досвіду дає можливість виявити систему взаємовідносин співвідношення різних факторів, які зумовлюють ефективне використання виробничих ресурсів, зміну структури виробничих витрат і, в кінцевому варіанті, результати господарювання в різних соціально-економічних умовах, пов'язаних з формами і характером систем економічних взаємовідносин у відповідних організаційних типах здійснення процесів. Дослідити процеси кооперування в окреслених умовах неможливо тільки теоретично, без вивчення практики та постійного зв'язку з нею. Важливого значення має виявлення та прогнозування тенденцій і обґрунтування перспектив розвитку виробничо-ресурсного потенціалу регіону. Такий підхід дає змогу впровадити у практику все нове, передове. Незбалансованість ресурсного потенціалу призводить до зменшення виробництва продукції і зниження ефективності його використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових праць, у яких висвітлюються проблеми матеріально-технічного оснащення підприємств аграрного сектора економіки, зокрема і сільськогосподарських виробничих кооперативів, належать праці таких видатних вітчизняних вчених – І.Д. Бурковського, М.Я. Дем'яненка, В.В. Іванишина, Л.О. Мармуль, В.В. Россохи, В.С. Шибаніна [1-6].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз стану матеріально-технічного оснащення сільськогосподарських виробничих кооперативів Одеської області та пошук шляхів його покращення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан сільськогосподарських підприємств, в тому числі і сільськогосподарських кооперативів, залишає бажати кращого, оскільки матеріально-технічна база АПК роздрібнена і зношена як морально, так і фізично. Гостра фінансово-економічна криза кінця минулого століття та нинішня поставила сільськогосподарські підприємства (у т.ч. сучасні виробничі кооперативи) у надзвичайно важке становище і вони втрачають можливість навіть до простого відтворення ресурсного потенціалу, а його структурна розбалансованість та дефіцит окремих виробничих ресурсів, насамперед матеріально-технічних й енергетичних, призводять до неефективного використання головного багатства нашої країни - земельних угідь. Більше половини сільськогосподарських кооперативів низькорентабельні, виробничо-ресурсний потенціал використовується непродуктивно.

Оцінка виробничого та природного потенціалу кооперативу має ґрунтуватися на принципах взаємодії із зовнішнім середовищем, на взаємоузгодженості із кліматичними умовами, типами ґрунтів і стану земельних угідь, потребами ринку, спеціалізації виробництва й визначення вибору можливостей застосування передових технологій, відповідних сортів культур, добрив, технічних засобів та агротехнічних прийомів. Такий підхід включає досягнення науково-технічного прогресу, ґрунтується на системі норм та нормативів, кадастровій, статистичній, маркетинговій інформації та характеризує визначений і фактичний рівень засобів, які залучаються у виробничий процес.

Розробка стратегії формування, розвитку та підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств за існуючих обставин є основним фактором, який здатен забезпечити ефективне виробництво конкурентоспроможної продукції. Сучасне аграрне виробництво знаходиться в безпосередній залежності від рівня розвитку та обсягу ресурсного потенціалу. Порівняння основних економічних показників на різних рівнях дає змогу виявити реальні резерви для нарощування обсягів виробництва та підвищення його ефективності в різних організаційно-правових формах агробізнесу, в тому числі і в сільськогосподарських, виробничих та обслуговуючих кооперативах.

Ефективного розвитку аграрного сектора АПК у сучасних умовах можна досягти лише на основі широкого використання в ньому технічних засобів.

Низький рівень забезпеченості нині сільськогосподарських підприємств основними машинами та високий рівень їх зносу зумовили різке збільшення навантаження землі в обробітку на 1 машину (табл. 1).

У господарствах Одеської області навантаження посівів зернових та соняшнику на зернозбиральний комбайн перевищує 404 га., ріллі на один трактор – 174 га. Дещо нижче навантаження в сільськогосподарських виробничих кооперативах, але й у них воно вище нормативу, оскільки техніки недостатньо. Це зумовило суттєве порушення вимог агротехніки обробки землі, технології вирощування сільськогосподарських культур, ведення та занепаду тваринництва. Як результат цього – значні втрати вирощеного урожаю, низька продуктивність тварин і відповідно низька ефективність сільськогосподарського виробництва.

Таблиця 1

Забезпеченість технікою сільськогосподарських підприємств Одеської області у 2010 р.

Показники	Основні технічні засоби					
	Трактори	Плуги	Інші грунтообробні агрегати	Зернові сівалки	Зернозбир альний комбайн	Кукурудзоби ральні комбайни
Всі категорії господарств області						
Наявність, од.	11856	6300	2100	6500	3600	704
Навантаження оброблювальних земель на 1 технічний засіб, га	174	328	984	223	404	160
Сільськогосподарські виробничі кооперативи						
Наявність, од.	4950	2291	782	1066	720	337
Навантаження оброблювальних земель на 1 технічний засіб, га	136	293	859	262	262,3	62,8

Джерело: розрахунки автора

Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств зараз досягло критичної межі. Аграрні підприємства лише на 50-60% забезпечені основними сільськогосподарськими машинами та механізмами, близько 80-90% з яких вже відпрацювали свій амортизаційний термін.

Дослідження показали, що за період з 2000 року в Одеській області спостерігається суттєве скорочення кількості тракторів, комбайнів та іншої сільськогосподарської техніки. Так, кількість тракторів в усіх категоріях господарств області зменшилась з 19193 до 11856 одиниць, або на 38,2%, зернозбиральний комбайнів – з 3832 до 3566 одиниць, зернових сівалок – з 7220 до 6500, або на 20,3 % і т.д. (табл. 2). Крім цього, кількість технічно справних одиниць техніки зменшується, а кількість техніки в ремонті збільшується. Чітко проглядається тенденція зниження коефіцієнта технічної готовності.

Підрахунки показують, що при стовідсотковій технічній готовності тракторів 2067,6 тис. га ріллі кооперативів Одеської області можуть бути оброблені за 27 днів, а при коефіцієнті технічної готовності в 0,47 на обробіток цієї землі знадобиться більше 60 днів. Ще гірше становище з забезпеченістю господарств зернозбиральними комбайнами. Загальновідомо, що збільшення оптимальних термінів збирання зернових колосових призводить до значних втрат врожаю. Так, у 2009 році в кооперативі «Балабанка» Б-Дністровського району 665 га посівів озимої пшениці збирався протягом 11 днів (систематичні поломки комбайнів). Втрати врожаю на кожному гектарі склали близько 5 центнерів. В області нараховується 3566 одиниць зернозбиральних комбайнів. Як було сказано, в середньому на 1 комбайн в області приходить 404 га посівів зернових, колосових і бобових культур, у кооперативах цей показник дещо нижчий – 364 га, але в рази перевищує норматив в 110-125 га. Біля 80 % комбайнів було придбано 15-20 років тому. Розрахунки показують, що для збору урожаю з площі 1454,6 тис. га. потрібно 97624 нормо - зміни, при наявній кількості технічно готових 3566 комбайнів, для збору врожаю потрібно часу майже місяць.

Наявність різних природних зон області, що дало змогу маневру техніки з півночі області на південь і навпаки, а також залучення додаткової техніки з Київської, Житомирської, Вінницької, Сумської та Кіровоградської областей дозволило в 2009-2010 роках забезпечити збір врожаю зернових у господарствах області в терміни 6-8 днів. Але вартість наданих послуг зі збору врожаю в рази перевищує собівартість одиниці виконаних робіт власними комбайнами. Наприклад, вартість збирання врожаю зернових, колосових та соняшнику в обслуговуючих кооперативах «Сасик» та «Задунівський» складала в 2010 році 240–260 гривень. У той же час послуги сторонніх організацій, враховуючи переїзди техніки з інших регіонів області і країни, сягали 20 % врожаю з 1 га. Такі витрати суттєво впливають на зростання витрат на 1 га посіву зернових і відповідно на 12-16 грн. зростає собівартість 1 центнера зернових.

Розрахунки показують, що для своєчасного здійснення оранки землі в сільськогосподарських підприємствах області варто мати 5907 одиниць тракторів із коефіцієнтом змінності роботи на добу не

менше як 1,5. Здійснити збирання врожаю зернових в оптимальні терміни можна при наявності в господарствах 4881 зернозбиральних комбайна. Як свідчать дані табл. 3, в сільськогосподарських підприємствах області не достає 2009 тракторів та 3684 комбайни. Головне управління агропромислового розвитку Одеської області поставило завдання повністю поновити машинно-тракторний парк за 10 років. Для цього треба щорічно витратити понад 1 млрд. гривень. Тільки щорічно потреби в коштах на закупівлю запчастин для тракторів, ґрунтообробних і посівних машин, зернозбиральної техніки та інших машин складають понад 100 млн. гривень.

Таблиця 2

Технічний потенціал сільськогосподарських підприємств Одеської області

Найменування техніки	Фактично у 2010 р.			Потенційна кількість техніки, од.
	Кількість техніки, од.	Питома вага, %	Відсоток зносу, %	
Трактори, всього	11856	100	x	3898
У тому числі: - К-700, 701 та інші	1245	10,5	72	348
- Т-150	2205	18,6	69	683
- МТЗ, ЮМЗ	5880	49,6	67	1940
- гусеничні	1956	16,5	74	508
- іноземні	570	4,8	9	519
Зернозбиральні комбайни, всього	3566	100	x	1197
У тому числі: - Дон	1091	30,6	68	349
- Нива	1647	46,2	76	395
- Славутич	520	14,6	64	187
- Джон-Дір	114	3,2	11	92
- Кейс	194	5,4	10	174

Джерело: розрахунки автора

Якщо в 1990 році в господарства області надійшло 2757 тракторів різних типів, 668 зернових, 106 кукурудозбиральних, 198 кормозбиральних, 76 бурякозбиральних комбайнів, 1917 вантажних автомобілів та іншої техніки, то у 2010 році було закуплено 700 одиниць техніки на 161 млн. гривень, з них 134 трактори, 137 зернозбиральних комбайнів, 192 ґрунтообробних машин, 73 посівні машини. Оновлення відбувається, але дуже повільними темпами. 64 % одиниць техніки придбано за власні кошти товаровиробників. Здебільшого у сільськогосподарських виробничих кооперативах придбання техніки здійснено лише за допомогою власних коштів.

Найбільшу питому вагу (майже 50%) в структурі тракторного парку мають колісні трактори, переважно марки МТЗ і ЮМЗ, комбайнового парку – комбайн «Нива» – 46 %. Питома вага тракторів іноземних марок менше 5 %, а комбайнів майже 9 %. Це зумовлено скрутним фінансовим станом, особливо невеликих за розмірами господарств, які не можуть дозволити собі придбання дорогих потужних іноземних тракторів чи комбайнів, надаючи перевагу вітчизняній техніці. Наприклад, комбайн «Джон-Дір» Лексіон коштує 2-2,2 млн. гривень, сівалка цієї ж марки – 550-600 тис. гривень, машини передпосівної обробки ґрунту – близько 750 тис. гривень. В той же час вітчизняний трактор Т-150 К коштує 300-350 тис. гривень, МТЗ – 110-140 тис. гривень. Більшість кооперативів надають перевагу купівлі потриманої зарубіжної техніки: комбайнів «Джон-Дір» по 700-800 тис. гривень за одиницю, жатки по 50–60 тис. гривень і іншої техніки. Ця техніка має достатньо високий рівень технічної готовності і достатньо продуктивна порівнянно з вітчизняними зразками.

За даними комерційних банків, 695 сільськогосподарських підприємств агропромислового комплексу області отримали в 2009 році кредитів на суму 811,9 млн. гривень під відсоткову ставку 22-23 %. У 2010 році сільськогосподарськими товаровиробникам надані кредити лише на суму 13 млн. гривень. Такими темпами відновити машинно-тракторний парк сільськогосподарських підприємств області практично неможливо.

На наш погляд, реальним виходом з цієї кризової ситуації можуть бути такі заходи як створення машинно-технологічних кооперативів, реальними засновниками яких передусім повинні бути сільськогосподарські підприємства, зацікавлені в обслуговуванні власного виробництва. Сільськогосподарський виробник може ефективно функціонувати в нинішніх умовах лише завдяки тому, що в його розпорядженні повинна бути вся інфраструктура із зберігання, переробки, реалізації продукції та надання послуг сільськогосподарською технікою. Більше як 70-відсоткова просроченість заборгованості за довгостроковими кредитами визначає відсутність мотивації банківських структур до вкладення кредитних ресурсів у довгостроковий розвиток аграрного сектора. Тому все більшу увагу слід привертати використанню лізингу як спеціалізованої фінансової послуги, яка надає можливість створення й оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, особливо виробничих та обслуговуючих кооперативів, оскільки для приватних або невеликих фермерських господарств він малодоступний.

Привабливість лізингу для сільськогосподарських підприємств, зокрема і кооперативів, зумовлюється тим, що він дає можливість:

- одержати засоби виробництва в оренду без повної оплати, що не зумовлює мобілізації великих коштів у певний період часу;
 - оцінити технічні характеристики техніки до її придбання у власність;
 - орендар не є юридичним власником майна і він не несе витрат, пов'язаних з його володінням.
- Окрім цього, закупка засобів виробництва за лізингом надається за оптимальними ринковими цінами, в яких зацікавлені як лізингоодержувач, так і лізингодавець.

Створення широкої мережі лізингових компаній певною мірою забезпечить подолання критичного стану, що склався в АПК області, оперативний контроль за ефективним використанням ресурсів і поверненням позик. Проте сподівання сільгоспвиробників на фінансовий лізинг неповною мірою виправдовується. Головна причина – недостатнє фінансування лізингового фонду та несвоєчасне повернення лізингових платежів. Проблема кредитування сільськогосподарських підприємств з урахуванням наявності фінансового лізингу є досить актуальною і вимагає оперативного вирішення. В зв'язку з цим, ми вважаємо, що заслуговує уваги варіант кредитування кооперативів на комерційній основі. Мова йде про використання векселю як інструмента оформлення кредиту. При цьому в угоду залучається і покупець сільськогосподарської продукції. Механізм комерційного кредитування за допомогою векселя схематично представлено на рис. 1.

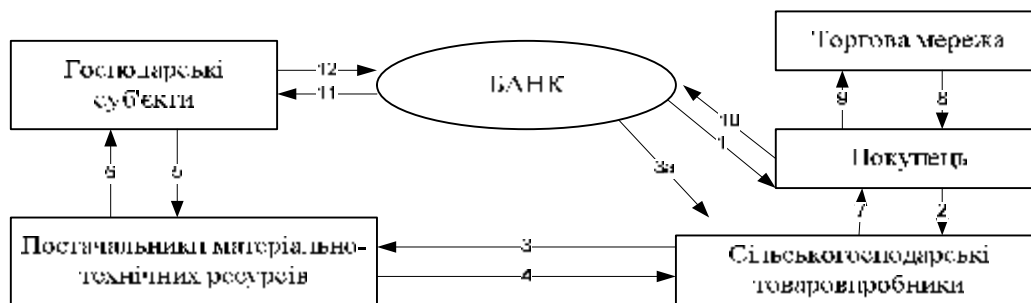

Рис. 1. Механізм проведення вексельного кредиту

Джерело: авторська розробка

Умовні значення:

- 1 – передача векселя покупцю під заставу продукції майбутнього періоду;
- 2 – передача частини векселів покупцем товаровиробнику в рахунок оплати продукції;
- 3 – передача частини векселів товаровиробникам сільськогосподарської продукції в рахунок оплати матеріально технічних ресурсів;
- 3a – погашення раніше наданого грошового кредиту в рахунок оплати векселя (взаємозалік);
- 4 – поставка матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарському підприємству;
- 5 – передача векселів у рахунок оплати за товари, послуги іншим суб'єктам господарювання;
- 6 – надання цих товарів та послуг сільськогосподарському підприємству;
- 7 – пряма поставка продукції сільськогосподарському покупцю;
- 8 – поставка покупцю через торгову мережу;
- 9 – надходження грошей у рахунок оплати за продукцію покупцем;
- 10 – надходження в банк грошей від покупця в рахунок погашень вексельного кредиту;
- 11 – пред'явлення банком векселів суб'єктам господарювання;
- 12 – одержання банком грошей від суб'єктів господарювання в рахунок погашених векселів.

Вексельне кредитування має суттєві переваги. Банки певний час користуються грошовими коштами клієнтів не відволікаючи свої на видачу позик. Продаж виробленої продукції товаровиробником гарантується угодою з покупцем, і в той же час підприємство вчасно отримує матеріально-технічні ресурси для здійснення виробничого процесу. Постачальники ресурсів одержують своєчасну оплату у вигляді векселя і це забезпечить їх можливість вчасно погасити кредити. Як правило, споживач продукції не здійснює авансових платежів підприємству і може використовувати ці кошти за іншими призначеннями.

Висновки. Враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що нетрадиційні методи кредитування, такі як фінансовий лізинг та вексельне кредитування, є одним із прогресивних методів матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва, які відкривають користувачам широкий доступ до передової техніки і технології та оновлення основних виробничих засобів.

Література

1. Бурковський І.Д. Поліпшення технічного обслуговування аграрного сектора економіки / І.Д. Бурковський // Економіка АПК. – 2005. – № 9. – С. 19–22.
2. Дем'яненко М.Я. Відтворення природного ресурсного потенціалу АПК: економічні аспекти / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2003. – №6. – С. 158–165.
3. Іванишин В.В. Фінансовий лізинг і його роль у матеріально-технічному забезпеченні АПК/ В.В. Іванишин // Економіка АПК. – 2003. – №2. – С. 42–44.
4. Мармуль Л.О. Матеріально-технічне забезпечення регіональних АПК / Л.О. Мармуль // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 11–19.
5. Россоха В.В. Методичні аспекти формування та розвитку потенціалу підприємств аграрної сфери АПК / В.В. Россоха // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 39–44.
6. Шибанін В.С. Державна технічна політика у контексті і розвитку матеріально-ресурсних засобів аграрного виробництва в Україні/ В.С. Шибанін // Економіка АПК. – 2004. – №1. – С. 12–15.